

Виділяючи серед сукупності педагогічних умов креативне середовище, системний і творчий характер методичної роботи, інтеграцію її з науковою роботою й вивченням передового досвіду, використання інноваційних технологій, необхідно пам'ятати, що результативність методичної роботи у формуванні готовності вчителя до інноваційної діяльності можлива лише, якщо надати їй особистісної спрямованості, а методичне навчання зорієнтувати на індивідуальні можливості й здатності кожного її учасника, максимальне розкриття його креативного потенціалу.

Тому усвідомлення молодим педагогом необхідності підвищення рівня власного професіоналізму в поєднанні з особистою зацікавленістю є важливою умовою їх готовності до інноваційної діяльності. Педагогічна спрямованість на інноваційну діяльність, переконання в її практичній значущості й можливість знаходити в ній власне задоволення позитивно впливають на ступінь готовності вчителя до використання інновацій у власній педагогічній діяльності. При низькому рівні спрямованості на інноваційну діяльність учителі не усвідомлюють своєї внутрішньої готовності до цієї діяльності. Учителі ж з високим рівнем спрямованості на використання й створення інновацій у педагогічній практиці не припускають роботу за шаблоном чи за трафаретом. У науковій літературі велика роль відводиться методичній роботі, як засобу діяльності, що позитивно впливає на формування готовності вчителя до педагогічних інновацій.

Пізнавальний інтерес, що супроводжує методичну роботу, стимулює активний пошук, дослідний підхід до вирішення методичних проблем, готовність до творчого, нестандартного розв'язання задач.

Висновки... Таким чином узагальнений досвід підтверджує, що формування готовності молодого вчителя до інноваційної діяльності стане керованим, якщо забезпечити сукупність педагогічних умов, реалізація яких досягається створенням розвиваючого освітнього середовища, закріплення і розвиток позитивної мотивації молодих вчителів на основі їхнього поетапного методичного навчання, постановкою і досягненням їх цілей інноваційної діяльності.

Література

1. Блонский П. П. Воспоминания / Павел Петрович Блонский. – М. : Педагогика, 1971. – 165 с.
2. Каган М. С. Философия культуры / Моисей Самойлович Каган. – СПб. : ТООТК «Петрополис», 1996. – 416 с.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии : Анализ зарубежного опыта / Михаил Владимирович Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1998. – 180 с.
4. Никишина И. В. Инновационная деятельность современного педагога в системе общешкольной методической работы / Инна Витальевна Никишина. – Волгоград : Учитель, 2007. – 93 с.
5. Остапчук Е. Е. Организация научно-методической работы в лицее. Ориентиры новой педагогической парадигмы / Елена Евгеньевна Остапчук. – Кривой Рог, [б.в.] 2000. – 132 с.
6. Рябов А. Каждая профессия имеет свои штампы / А. Рябов // Директор школы. – 2004. – № 10. – С. 44-47.
7. Сухомлинский В. А. Разговор с молодым директором школы / Василий Александрович Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1982. – 206 с.
8. Шацкий С. Т. Педагогические сочинения : в 4-х т. / Станислав Теофилович Шацкий. – Т. 2. – М. : Изд-во АПН РСФСР – Просвещение, 1964. – 492.

Анотація

В статті розглядається проблема підготовки молодих вчителів до інноваційної діяльності засобами методичної роботи школи.

Аннотация

В статье рассматривается проблема подготовки молодых учителей к инновационной деятельности в условиях методической работы школы.

Summary

The article deals with the problem of preparing young teachers for innovational activities in conditions of methodic work at school.

Ключові слова: молодий вчитель, інноваційний розвиток, методична робота, педагогічні умови.

Ключевые слова: молодой учитель, инновационное развитие, методическая работа, педагогические условия.

Key words: the young teacher, innovative development, methodical work, pedagogical conditions.

Подано до редакції 04.05.2011.

УДК 373.5.016:502]:379.8

©2012

Дяченко-Богун М.М.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ КУЛЬТУРИ
СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Педагогічний аспект охорони природи, який має на меті виховання високої культури поведінки людини при спілкуванні з природою і цивільної відповідальності за збереження природи в процесі праці, має одне з найважливіших значень. В той же час матеріали

загальноосвітніх навчальних закладів не достатньо спрямовані на природоохоронну освіту учнів, завдання природоохоронного виховання лише декларуються в чинних програмах з навчальних дисциплін без чіткого визначення мети, змісту, форм і методів. Тому природно, що сьогодні виникає нагальна потреба домогтися відповідності змісту природоохоронного виховання старшокласників вимогам сучасного життя і науково обґрунтувати важливість такого чинника, як природоохоронна культура.

В умовах оновлення педагогічної парадигми, збагачення особистісних аспектів підготовки сучасного вчителя особливо важливе у процесі природоохоронного виховання, яке в останні десятиріччя сформувалося у самостійну галузь педагогічної теорії і практики з притаманним їй понятійним апаратом, метою, змістом, завданнями та принципами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Інтерес до педагогічно-виховного аспекту взаємодії суспільства і природи постійно зростає. Провідне місце у цьому належить працям О. Захлебного, І. Зверева, І. Суравеґіної, в яких розкрито концептуальні засади природоохоронного виховання. Проблему формування ціннісних установок особистості учня у ставленні до природи комплексно дослідив Д. Теплов, формування естетичного ставлення до природи – С. Жупанін, формування бережливого ставлення до природи – З. Шевчів. Методиці виховання гуманістичного і природоохоронного ідеалу присвячені праці Г. Буковської, Г. Глухової, О. Король, Г. Ткачук, Л. Юрченко. Питання врахування вікових особливостей старшокласників при реалізації заходів природоохоронного виховання розглядають Л. Вороніна, Г. Галєєва, В. Жалковська, В. Комендар, О. Сухомлинська, В. Хоменко. Проблему організації природоохоронної діяльності як засобу формування природоохоронної культури старшокласників у ЗНЗ досліджували В. Вербицький, А. Нікішов, З. Мокєєва, О. Орловська, О. Рибалко, Я. Полякова, А. Семенова. Виховний потенціал різноманітних форм і методів природоохоронного виховання розкрито в працях А. Алексюка, Т. Баклицької, М. Гриньової, С. Кашина, О. Колонькової, І. Назаренко, Т. Науменко.

Часто поняття природоохоронного виховання і екологічного виховання ототожнюються. Незважаючи на збіг багатьох суттєвих характеристик цих видів виховання (активна життєва позиція; уміння аналізувати екологічну обстановку в регіоні; спільність цінностей; потреба брати участь у природоохоронній діяльності тощо), у дослідженні доведено, що ці поняття є близькими, але не тотожними: вони знаходяться в тісному взаємозв'язку і зумовлюють одне одного. Якщо екологічне виховання базується на ідеї визначення місця і ролі людини в системі екологічних взаємозв'язків у природі, то природоохоронне виховання вимагає від педагогів зміни акцентів і висунення на перший план необхідності в активній природоохоронній діяльності старшокласників.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у розкритті основних аспектів природоохоронного виховання, яке покликане забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи й суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для людства в цілому і кожної людини зокрема, виробити потребу в спілкуванні з природою, оволодіти навичками відповідальної поведінки в процесі взаємодії з нею, сформувати свідоме прагнення і вміння брати активну участь в охороні й поліпшенні навколишнього середовища. Від успішності формування нового природоохоронного мислення і дбайливого ставлення до природи великою мірою залежить майбутній стан навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження... Вищою сходиною формування природоохоронної культури старшокласників є природоохоронне виховання – психолого-педагогічний процес, завданням якого є формування в учня не лише наукових знань, а й певних переконань, моральних принципів, що визначають його життєву позицію та поведінку в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів, природоохоронної культури старшокласників та всього суспільства в цілому. В процесі природоохоронного виховання формується певна система природоохоронних цінностей, що визначають бережливе ставлення старшокласників до природи, спонукають їх до розв'язання проблеми глобальної природоохоронної кризи. Воно по-перше, передбачає не тільки передачу знань, але і формування переконань, готовності особистості до конкретних дій, по-друге, включає в себе знання та вміння здійснювати поряд з охороною природи також і раціональне природокористування.

Аналіз науково-педагогічної літератури з тематики дослідження, а також особистий педагогічний досвід автора дозволяє сформулювати наступне визначення поняття "природоохоронне виховання старшокласників". Природоохоронне виховання старшокласників – *неперервний психолого-педагогічний процес цілеспрямованої творчої взаємодії вчителя та учнів, метою якої є формування у вихованців природоохоронної культури, що передбачає стимулювання позитивної мотивації старшокласників на здійснення активної природоохоронної діяльності, формування цілісної системи природоохоронних знань, навичок і вмінь як основи активної життєвої позиції.*

Метою природоохоронного виховання старшокласників є формування природоохоронної культури, що повинна включати в себе *систему природоохоронних цінностей та природоохоронну відповідальність* [8, с.12].

Природоохоронні цінності є результатом синтезу природоохоронних, соціальних і політичних цінностей і виступають результатом та основою підвищення ефективності природоохоронного виховання [4].

Критерієм сформованості ціннісного ставлення до природи є сформованість природоохоронної культури, проявом якої є свідомо діяльність по організації гармонійного співіснування з природою, розуміння зв'язку природоохоронної діяльності з національними традиціями, сформованість навичок екологічного партнерства [1].

Природоохоронна відповідальність реалізується через усвідомлення в учнів цілісності Природи як системи зовнішнього світу, навколишнього середовища, яке забезпечує саме існування людини ("образу Природи"); значущості власної особистості старшокласника, усвідомлення його ролі в природоохоронних процесах ("образу Я"); необхідності гармонійно розвивати стосунки між Природою і особистістю, збереження життєвого середовища ("образ Я у Природі").

Існуюча джерельна база з проблеми природоохоронного виховання старшокласників представлена різноманітними підходами, серед яких досить цікавою є думка відомого вченого Е. Гірусова: "низька культура природокористування не є результатом низького рівня науково-технічної думки, а є наслідком відсутності у нас етики". [4, с. 143]. Неетичне ставлення до природи і самих себе є показником безвідповідальності людства. Г. Галєєва визначає природоохоронну етику як "безмежну відповідальність людини за все, що живе" [3, с. 49].

Основні освітні, виховні і розвивальні завдання, які ставить перед собою природоохоронне виховання старшокласників, повинні забезпечити оволодіння учнями знаннями на *мотиваційному, когнітивному (знаннєвому), операційному (діяльнісному)* рівнях. На практиці це означає, що результатом природоохоронного виховання старшокласників повинні стати:

1. *Сформовані ціннісні орієнтації*, активна життєва позиція, висока вмотивованість старшокласника до здійснення природозахисної діяльності. В свідомості учнів сформовано такий внутрішній світ, який базується на установці "Я маю потребу так жити, я хочу і буду охороняти Природу".

2. *Сформована система природничих знань*, які забезпечують цілісне сприйняття навколишнього світу, озброюють учнів вміннями і навичками, які дають можливість активно жити в довкіллі. Базовою є наступна установка: "Я знаю як і чому я так живу, що необхідно зробити для захисту довкілля".

3. *Сформовано власний спосіб життя старшокласника і особистісну природоохоронну культуру*, яка забезпечує спрямованість на пошук найбільш ефективних шляхів захисту природи, свідомого і бережливого використання її ресурсів, активного покращення стану природи. Базовою є установка: "Я вмю жити в гармонії з собою і Природою".

Зміст природоохоронного виховання старшокласників реалізується через:

- формування морально-ціннісних установок і почуття свідомої відповідальності за стан довкілля, розуміння багатогранної цінності природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема;
- осмислення та оцінку екологічних явищ, розвиток умінь їх аналізувати з позицій особистої причетності до вирішення природоохоронних проблем; формування почуття дбайливого ставлення до навколишнього середовища і становлення активної життєвої громадянської позиції;
- формування почуття відповідальності за стан природного середовища і бажання жити в гармонії з Природою, вести активну природоохоронну діяльність з позицій рівноправності з іншими істотами в системі живого світу;
- нагромадження природоохоронних знань і вмінь аналізувати причини і наслідки негативного впливу людства на природне середовище з метою формування навичок активної природоохоронної поведінки, яка б не тільки не завдавала шкоди, але й захищала довкілля;
- виховання діяльнісного ставлення до навколишнього середовища шляхом актуалізації абсолютних цінностей природоохоронної культури.

У відповідності до мети виховними досягненнями в природоохоронному вихованні старшокласників є:

- усвідомлення феномену людської природи і духовності, впливу природного довкілля на розвиток людини, відповідальне ставлення до природи, як до середовища існування людини, почуття особистої причетності до збереження природних багатств і відповідальності за них.
- знання основ безпечної життєдіяльності в умовах екологічної кризи, знання поновлювальних та альтернативних джерел енергії, знання екологічного законодавства;
- навички оздоровлення довкілля і участі у природоохоронній діяльності.

Діяльнісність використання засобів природоохоронного виховання суттєво підвищується, як зазначає О.Васюта, за умови врахування існуючих національних традицій природокористування [2, с. 314].

Природоохоронна культура є необхідним засобом для подолання глобальної екологічної кризи, яка загрожує підривом самих основ біологічного існування людства. Виникнення природоохоронної культури є реакцією на розбалансованість в системі "суспільство-природа", що породжена всією попередньою господарською діяльністю людства. Однак розраховувати на їх еволюційне, тривале в часі формування суспільству не доводиться.

Природоохоронне виховання старшокласників як сформована система наукових знань, норм і правил поведінки, забезпечує формування стійких емоційних відносин учня до природи; пізнання процесів і результатів

взаємодії людини, суспільства і довкілля; відповідальність за природу як національну і загальнолюдську цінність, основу життя; готовність до природоохоронної діяльності [5].

Під природоохоронним вихованням розуміють такий розвиток волі, почуття, рис характеру, які б проявились в правильній (етичній) поведінці у ставленні до природного середовища. Вона повинна бути добровільною і безперервною протягом усього життя людини [7, с. 14]. Природоохоронне виховання старшокласників формує таку свідомість учнів, яка базується на збалансованості між сприйняттям навколишнього середовища і поведінкою людини у ставленні до нього [8, с. 29].

Природоохоронне виховання спрямоване на засвоєння старшокласником особливої природоохоронної моралі, етики відносин людини і природи, яка за своєю суттю є глибоко гуманістичною. Це "... найдіяльнісніші фактори, що контролюють екологічну благополучність" (Л. Артемова [1, с. 23]).

Специфіка природоохоронного виховання полягає у виробленні в учнів старших класів світоглядного ставлення до комплексної, цілісної системи "суспільство-природа", до якої ставлення особистості неможливе без діяльній, безпосередній та опосередкованій участі в її функціонуванні. Комплексний характер природоохоронного виховання впливає з специфіки об'єкта відображення природоохоронної свідомості на рівні як суспільного, так і особистісного її функціонування [6, с. 72].

Характеристика природоохоронного виховання як формування свідомого, відповідального ставлення до природи була б неповною, незавершеною без аналізу їх практичної сторони, тобто без свідомої природоохоронної діяльності, яка включає в себе "всі види і форми діяльності, що пов'язані з раціональним вирішенням екологічної проблеми, екологізацією суспільного виробництва, всієї соціальної діяльності" (А. Урсул [10]). І це природно, бо саме практична діяльність у галузі охорони природного середовища дає можливість зрозуміти взаємодію розглянутих раніше елементів природоохоронної культури, якими, зокрема, є природоохоронні освіченість і виховання, тобто свідоме, відповідальне ставлення до природи.

Важливою для розуміння специфіки природоохоронного виховання є теза про те, що вона не повинна виступати лише системою заборон на ті чи інші дії. Крім закликів, що природу слід любити і берегти, необхідно сформувати у старшокласників стійкі установки на активну природоохоронну діяльність, раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих проблем, віддалені природоохоронні наслідки втручання в природні процеси, почуття відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями за вплив власних дій, на здатність природи бути середовищем існування людини. Великий німецький гуманіст Й.-В. Гете зазначав, що немає нічого страшнішого за діяльнісне невігластво. Саме відсутність необхідних знань, їх невідповідність реальній ситуації, породжує неспроможність передбачити всі, і в тому числі й негативні, наслідки втручання людини в природні процеси, а не зла воля, є головною причиною природоохоронної кризи.

Природоохоронне виховання не може орієнтуватись тільки на розум. Необхідно впливати також на емоції і почуття. В школі цьому сприяє використання міжпредметних зв'язків при вивченні рідної мови, літератури, художнє і музичне виховання. Природоохоронне виховання старшокласників відображає ідею про нерозривність зв'язку фізичного і духовного життя учнів з природою, передбачає всебічний розгляд природоохоронних проблем в системі глобальних проблем сучасності. В. Сухомлинський писав: "Якщо добрі почуття не виховані в дитинстві, їх ніколи не виховаєш... У дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів" [9, с.373]. Найвища ефективність природоохоронного виховання можлива за умов забезпечення його неперервності, комплексності, охоплення цим процесом всіх членів суспільства протягом усього їх життя.

Висновки... Таким чином, узагальнюючи все вище висвітлене, потрібно ще раз наголосити на тому, що роль школи у вихованні природоохоронної культури старшокласників незаперечна. І не можна сказати, що відіграє тут більшу роль екологічна освіта чи природоохоронне виховання. Лише розглядаючи ці процеси у взаємозв'язку, можна виховати екологічно відповідального громадянина нашого суспільства. Від успішного формування нового природоохоронного мислення великою мірою залежить майбутній стан природного середовища.

Література

1. Артемова Л.В., Богуш А.М., Лисенко Н.В., Стельмахович М.Г. Актуальні проблеми українського національного довкілля / Прикарпатський ун-т ім.Василя Стефаника / М.Г.Стельмахович (ред.). – Івано-Франківськ, 1995 – 242 с.
2. Васюта О.А. Проблеми природоохоронної стратегії України в контексті глобального розвитку. – Тернопіль: "Гал-друк", 2001. – С.311-338.
3. Галеева Г.А. Экологическое воспитание: проблемы, решения // Город, природа, человек. – М.: Мысль, 1982. – С.41-74.
4. Гирусов Э.В. От экологического знания к экологическому сознанию // Взаимодействие общества и природы. – М.: Наука, 1986. – 352 с.
5. Екологічне виховання учнів початкових класів у позашкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. / Пустовіт Г.П.; Ін-т проблем виховання АПН України. – К.: [б.в.], 2002. – 240 с: іл. – Авт. зазначено на звороті обкл.
6. Экологическое воспитание школьников / Под ред.Зверева И.Д., П.П.Печко. – М.: Педагогика, 1984. – 135 с.
7. Захлебный А. Н. И др. Охрана природы в школьном курсе биологии. Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1977. – 207 с.

8. Захлебный А. Н., Суравегина И. Т. Экологическое образование школьников во внеклассной работе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.
9. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения: В 3-х т. Т.1. – М.: Педагогика, 1979. – 640с.
10. Урсул А.Д., Демидов Ф.Д. Устойчивое социоприродное развитие: Учебное пособие. – М.: РАГС, 2006. – 328 с

Анотація

У статті розглядаються педагогічні аспекти формування природоохоронної культури старшокласників у позакласній роботі як неперервного психолого-педагогічного процесу цілеспрямованої творчої взаємодії вчителя та учнів, метою якої є стимулювання позитивної мотивації старшокласників на здійснення активної природоохоронної діяльності, формування цілісної системи природоохоронних знань, навичок і вмінь як основи активної життєвої позиції.

Аннотация

В статье рассматриваются педагогические аспекты формирования природоохранной культуры старшеклассников во внеклассной работе как непрерывного психолого-педагогического процесса целенаправленного творческого взаимодействия учителя и учащихся, целью которого является стимулирование положительной мотивации старшеклассников на осуществление активной природоохранной деятельности, формирование целостной системы природоохранных знаний, навыков и умений как основы активной жизненной позиции.

Summary

The article examines the pedagogical aspects of environmental culture in high school extracurricular activity as a continuous process of psychological and pedagogical purposeful creative interaction between teacher and students whose purpose is to stimulate positive motivation of high school students in active environmental protection, forming an integrated system of environmental knowledge, skills and abilities as the basis for active life position.

Ключові слова: природоохоронне виховання старшокласників, природоохоронна культура, природоохоронна відповідальність, ціннісні орієнтації.

Ключевые слова: природоохранное воспитание старшеклассников, природоохранная культура, природоохранная ответственность, ценностные ориентации.

Key words: environmental education high school students, environmental culture, environmental responsibility, value orientation.

Подано до редакції 01.10.2011.

УДК 373.51

©2012

Калінська

А.В., Левківський М.В.

ОКРЕСЛЕННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Інтеграція України в світовий економічний простір супроводжується зростанням конкуренції між спеціалістами високої кваліфікації. Соціальне замовлення на професіонала у сфері економіки та підприємництва, конкурентоздатну (економічно грамотну, професійно мобільну, творчу, активну, психологічно підготовлену), успішну особистість вимагає забезпечення належного рівня економічної підготовки учнівської молоді. Професійне самовизначення в економічній сфері характеризується специфічними особливостями, зумовленими якісною своєрідністю майбутньої професійної діяльності, яка вимагає підприємливості, ініціативності, самостійності, гнучкості, аналітичних умінь, здатності комплексно оцінювати економічну ситуацію та оперативно приймати рішення. Одним із завдань економічної підготовки у профільній старшій загальноосвітній школі є підготовка юнаків та дівчат до усвідомленого вибору економіко-підприємницьких професій як напряму їхньої майбутньої професійної спеціалізації. Тому вчитель профільної школи повинен бути не просто спеціалістом високого рівня, але й забезпечувати варіативність, особистісну та практичну орієнтацію навчально-виховного процесу, формувати компетентності, які необхідні молоді для продовження навчання та ефективного подальшого професійного функціонування в економічній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Комплексність, теоретична і практична значущість проблеми підготовки учнівської молоді до вибору професії визначили широту та інтенсивність її дослідження. Загальні проблеми професійного самовизначення дітей та молоді окреслені в роботах Л.Йовайши, Є.Клімова, Г.Левченка, В.Мадзігона, Є.Павлютенкова, К.Платонова, Г.Пустовіта, А.Сазонова, В.Сидоренка, В.Симоненка, В.Синявського, М.Тименка, Б.Фидоришина, С.Чистякової та ін. Проблему вибору майбутньої професії у юнацькому віці, особливості соціалізації старшокласників аналізували психологи І.Бех, Р.Бернс, Л.Божович, І.Кон, В.Рибалка, П.Шавір та ін. Суттєво, що проблема визначення